Guaicura

El **guaicura** és una llengua extinta que es va parlar en el centre i sud de l'actual estat mexicà de Baixa Califòrnia Sud (Mèxic). És una llengua mal coneguda, documentada principalment pel treball dels missioners que cristianitzaren la Vella Califòrnia en el segle XVII. Possiblement es va extingir al final del segle XIX o a principis del segle XX. S'ha intentat relacionar-la amb el cotximí que es parlava al nord del territori dels guaicures, no obstant això, no sembla haver-hi relació entre ambdues llengües.

El guaicura pot ser, juntament amb els yuki, chumash i altres llengües del sud de la Baixa Califòrnia com el pericú, una de les llengües més antigues establertes a Califòrnia abans de l'arribada dels parlants de penutià, uto-asteca, i potser fins i tot hoka.

Guaicura

Waikuri	
Tipus	llengua
Parlants	
	† (1800) principalment a Mèxic
Rànquing	-
Parlat a	Baixa Califòrnia Sud
Classificació lingüística	
	Llengua no classificada
Codis	
ISO 639-2	qjg
Glottolog	guai1237 (http://glottolog.org/resource/languoid/id/guai1237)

Mapa del territori guaicura

Contingut

Classificació
Història
Gramàtica del guaicura
Pronoms
Un text en guaicura
Toponímia guaicura
Referències
Bibliografia

Classificació

La classificació interna de les parles guaicura (o waikura) és incerta. Massey (1949), citat a Campbell (1997:169), oferei aquest intent de classificació basat en similituds donades per les fonts de l'època colonial, en lloc de les dades lingüístiques reals.

Gauicurian (Waikurian)

- Branca Guaicura
  - Gauocura (Waikuri)
  - Callejue
- Branca Huchiti
  - Cora
  - Huchiti
  - Aripe
  - Periúe
- Branca Pericú
  - Pericú
  - Isleño

Tanmateix, Laylander (1997) i Zamponi (2004) consideren que guairucar i pericú no estan relacionades.

Història

La llengua guaicura va ser coneguda pels missioners jesuïtes que van arribar a la Vella Califòrnia al segle XVII. Desafortunadament, els treballs realitzats pels jesuïtes entre els indígenes de Califòrnia no va anar suficientment complet com per donar un panorama més ampli de les llengües dels californis. Un dels treballs que es coneixen d'aquest primer contacte entre europeus i guaicures és el de

Johann Jakob Baegert, que va llegar una llista de paraules en guaicura i una traducció d'algunes oracions cristianes. A mitjan segle XIX, quan l'historiador mexicà Francisco Pimentel va escriure el seu *Cuadro descriptivo y comparativo de las lenguas indígenas de México*, encara existien alguns parlants de guaicura al territori de Baixa Califòrnia.

Gramàtica del guaicura

El poc que se sap del guaicura prové de textos com els assenyalats a dalt. Francisco Pimentel va realitzar una petita anàlisi d'aquesta llengua que permet conèixer alguns verbs i també certes estructures de la llengua guaicura. Pimentel assenyala que es tracta d'una llengua polisil·làbica. D'acord amb els seus exemples, podria haver estat una llengua sintètica, com demostra el cas de la paraula guaicura per a *cel*:

> cel = *tekerakadatemba* < *tekaraka* (arquejat) + *datemba* (terra)

Per formar el plural, el guaicura posseïa un prefix i un sufix. D'acord amb Beagert,[1] en guaicura s'emprava el sufix *-dt.* per formar el plural. A més posseïen el prefix *k-* per a la mateixa funció (ex.: *kanai* és el plural d'*anai*=dona). D'altra banda, assenyala Pimentel que els adjectius es construïen per parells oposats, de manera que la negació d'un adjectiu donava com a resultat el seu contrari. Per exemple, la negació d'*ataka* (bé) donava *atakara* (dolent), on *-ra* és la negació.[2]

Pronoms

Lista de pronombres en la lengua guaicura

Persona	personales	posesivos
1a sing.	*be* 'jo'	*be, me, mi, m* 'meu'
2a sing.	*li* 'tu'	*e, ei, et* 'teu'
3a sing.	*tutan* 'ell/ella'	*ti, te, t* 'seu'
1a plural	*cate* 'nosaltres'	*kepe* 'nostre'
2a plural	*peti* 'vostès'	-
3a plural	*tucava* 'ells/elles'	-

Un text en guaicura

Abaix es presenta el *Pare Nostre* en guaicura, amb la traducció literal feta per Francisco Pimentel.[3]

Kepe-dare									
Pare Nostre									
Kepe-dare	*tekerekadatemba*	*daï,*	*ei-ri*	*akatuike*	*pu-me,*	*tschakarrake*	*pu-me*	*ti*	*tschie.*
Pare nostre	(que en el) cel	estàs,	et	reconeixem	tots (els que) existim	(i et) lloen	tots (els que) som	homes	i.
Ecun	*gracia*	*ri*	*atume*	*cate*	*tekerekedatemba*	*tschie.*	*Ei-ri*	*jebarrakeme*	*ti*
(I per) la teva	gràcia	?	tinguem	nosaltres	(el) cel	(i).	Et	obeirem	(els) homes
pu	*jaupe*	*datemba*	*pae*	*ei*	*jebarrakere*	*aëna*	*kea.*	*Kepekun*	*bue*
tots	aquí	(en la) terra	com	a tu	obedients	a dalt	sent.	El nostre	menjar
kepe	*ken*	*jatupe*	*untairi.*	*Kate*	*kuitscharrake*	*tei*	*tschie*	*kepecun*	*atakamara,*
(a) ens	dóna	aquest	dia.	(I a) ens	perdona		(i)	nostre	dolent (pecat),
pae	*kuitscharrakere*	*cate*	*tschie*	*cavape*	*atacamara*	*kepetujake.*	*Cate*	*tikakamba*	*tei*
com	perdonem	nosaltres	també	(a) els	(que) mal	(ens) fan.	(A) ens	ajuda	
tschie	*cuvume*	*ra*	*cate*	*uë*	*atukiara.*	*Kepe*	*kakunja*	*pe*	*atacara*
i	(no) voldrem	no	nosaltres	alguna cosa	dolent.	(I a) ens	protegeix	de	mal
tschie.									
i.									

Toponímia guaicura

Són pocs els topònims guaicura que es conserven. La major part d'ells van ser registrats en les obres dels missioners. Entre ells caldria citar *Airapí*, nom del lloc on es va construir la missió de la Pau, nucli del que es convertiria després en la capital de Baixa Califòrnia Sud. Un altre topònim guaicura és *Chillá*, nom del lloc on es va erigir la missió de Dolores.[4]

Referències

1. Pimentel, 1874.
2. Pimentel 1974
3. Pimentel, 1874: cap. XXV.
4. Bajacalifología, s/f.

Bibliografia

- Karl-Heinz Gursky (1966): "On the Historical Position of Waikuri" (http://www.jstor.org/pss/1263446), *International Journal of American Linguistics*, Vol. 32, No. 1 (Jan., 1966), pp. 41-45.
- Golla, Victor. 2007. *Atlas of the World's Languages*.
- Golla, Victor. 2011. *California Indian Languages*.
- Gursky, Karl-Heinz. 1966. "On the historical position of Waicuri". *International Journal of American Linguistics* 32:41-45.«Enllaç (http://www.jstor.org/pss/1263446)».
- Laylander, Don. 1997. "The linguistic prehistory of Baja California". In *Contributions to the Linguistic Prehistory of Central and Baja California*, edited by Gary S. Breschini and Trudy Haversat, pp. 1–94. Coyote Press, Salinas, California.
- Massey, William C. 1949. "Tribes and languages of Baja California". *Southwestern Journal of Anthropology* 5:272-307.
- Mixco, Mauricio J. 2006. "The indigenous languages". In *The Prehistory of Baja California: Advances in the Archaeology of the Forgotten Peninsula*, edited by Don Laylander and Jerry D. Moore, pp. 24–41. University Press of Florida, Gainesville.
- Swadesh, Morris. 1967. "Lexicostatistical Classification". in *Linguistics*, edited by Norman A. McQuown, pp. 79–115. Handbook of Middle American Indians, Vol. 5, Robert Wauchope, general editor. University of Texas Press, Austin.
- Zamponi, Raoul. 2004. "Fragments of Waikuri (Baja California)". *Anthropological Linguistics* 46:156-193.

Obtingut de «https://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Guaicura&oldid=24161244»

La pàgina va ser modificada per darrera vegada el 19 jul 2020 a les 23:33.

El text està disponible sota la Llicència de Creative Commons Reconeixement i Compartir-Igual; es poden aplicar termes addicionals. Vegeu les Condicions d'ús. Wikipedia® (Viquipèdia™) és una marca registrada de Wikimedia Foundation, Inc.